

AR BIBLIOTEKININKAS LIKS BIBLIOTEKININKU?

Toks klausimas nustebina ir net papiktins specialistus, visą gyvenimą atidavusius bibliotekoms. Bet nepasiduokime emocijoms ir ramiai, be išankstinio priešiško aplankymo šį klausimą. Koks yra šiuolaikinis bibliotekininkas? Šis žodis, išreiškiantis daugelio žmonių profesiją, seniai nebeatitinka tos profesijos turinio. Paraldžiu žodis „biblioteka“ reiškia knygų saugyklą, o „bibliotekininkas“ — knygų saugotoją. Kažkada taip ir buvo. Šiandien tokia bibliotekos ir bibliotekininko samprata archaizė ir per siaura, ji nebesutalpina sąvokos turinio. Pirmiausia, šiandien net mažiausioje bibliotekoje yra ne tik knygos, bet ir laikraščiai, žurnalai, žemėlapiai, natos, plokštelės, skaidrės ir kt. Antra, daug bibliotekų tapo stambiais informacijos centrais ir patiekia visuomenėi įvairius dokumentus, taip pat ir skaitomus mašininis. Bibliotekos, naudodamos šiuos dokumentus, perduoda ir skleidžia įvairiausio pobūdžio informaciją — politinę, mokslinę, techninę, ekonomikos, teisės, medicinos ir pan. Trečia, teikdamos šią informaciją, bibliotekos organizuoja žmonių bendravimą, tampa svarbiais ryšių ir bendravimo centrais. Tradicinė bibliotekos samprata, kur pagrindinis elementas yra knyga, keičia dokumentacijos ir informacijos, likslių, socialinės informacijos centro sampratą.

Tai kodėl šie socialiniai institutai tebevedinami senoviškai — bibliotekomis? Manytume, kad tik dėl mūsų inertiško mąstymo ir konservatyvumo. Gal teisingiau būtų vadinti šiuolaikines bibliotekas informotekomis? Skaitytojas gali paprašyti: ar taip jau svarbu tas pavadinimas? Svarbu, jei, kitaip pasivadinę, imtume ir kitaip veikti.

Dabar įvairiai žiūrima į mūsų bibliotekininkų mokymą. Pagrindinės kryptys yra dvi — „universalizavimas“ ir „specializavimas“. Jos pakankamai išnagrinėtos specialioje spaudoje, todėl apie tai nekalbėsime. Norėtume tik išsakyti savo požiūrį į aukštąjį bibliotekinį mokslą socialinės ir ekonominės pertvarkos metu. Kokiose bibliotekose arba informotekose teks dirbti būsimiesiems specialistams, vis dar tebevedinamiems bibliotekininkais? Kokį išmokslinimą jie turėtų įgyti?

Pirmiausia prisiminkime dabartinę bibliotekų ir bibliotekininkų būklę. Niekam ne paslaptis, kad krizę pripažįsta ir mokslininkai, ir praktikai, ir skaitytojai. Masinės bibliotekas apėmė visiškas stūngulys. Informacijos įstaigos perėmė nuo seno bibliotekoms priklausiusias funkcijas, jų platinimą ir propagandą. Sunku atskirti mokslinės techninės informacijos įstaigų ir mokslinių techninių bibliotekų funkcijas. Televizija atitraukė potencialius skaitytojus ir prikaustė juos prie savo ekranų. Apie 50—70 proc. bibliotekų fondų nepanaudojama. Besivydamos tolstanį skaitytoją, besistengdamos išlaikyti savo kategoriją, bibliotekos griežėsi gėdingų priemonių — skaitytojų ir spaudinių išdavimo prirašymų.

Teikti informaciją bibliotekininkai dabar tegali daugiausia iš katalogų. O katalogai dažniausiai parodo tik tai, kad žmogui reikalingos informacijos bibliotekoje nėra arba dėl kokių nors priežasčių jos negalima gauti. Visa tai skaitytojo negali patenkinti. Dežnas visiems laikams palieka biblioteką ir ieško kitų būdų informacijai gauti. Tai žlugdo bibliotekininko autoritetą ir tikėjimą jo darbo rezultatyvumu. Tuo tarpu bibliotekininkystės institutu-

se studentai privalo studijuoti katalogus, bet nestudijuoja semiotikos — mokslo apie ženklų sistemas, kurioms priklauso ir bibliotekose esantys tekstai.

Pažvelgę į bibliotekų istoriją, matome išsivystę galeriją bibliotekininkų — įžymių, puikiai išimokslinusių žmonių — portretų. Jų darbas buvo garbingas, visuomenės didžiai vertinamas. Toli gražu ne kiekvienas galėjo tapti bibliotekininku. Dabartinių bibliotekininkų socialiniai portretai, deja, visai blankūs, visuomenė šių specialistų nevertina. Apie tai liudija menkas atlyginimas, žemas socialinis prestižas, vos ne visuotinis bibliotekininko darbo feminizavimas.

Norint pakeisti bibliotekininkų socialinį statusą, būtina pertvarkyti bibliotekų veiklos turinį ir tikslus, jų vietą ir vaidmenį visuomenės gyvenime, taip pat peržiūrėti specialistų rengimą. Jei bibliotekos nori turėti skaitytojų, jos turi tapti naujo tipo informacijos ir socialinio bendravimo centrais. Jie turi būti patraukli; nepakanka turėti tik fondus, abonementų ir skaityklas. Reikalingi televizoriai, magnetofonai ir videomagnetofonai, jaukūs holai, koncertų salės ir dar daug kas. Tokios bibliotekos tenkins ne tik poreikį skaityti, bet ir poreikį bendrauti, susipažinti, palaikyti estetiškai malonumą.

Žinoma, socialinės informacijos centrai patys informacijos nekuria, tik ją akumuliuoja. Tačiau iš pirminės informacijos kuria specifinę, tik šiam socialiniam institutui būdingą rūšį — informaciją apie informaciją, antrinę arba „metainformaciją“. Čia glūdi bibliotekos kaip socialinio instituto specifika. Bibliotekoje dirbančio specialisto valdmuo — tobulinti „metainformacijos“ kokybę ir tuo būdu atskleisti socialinės informacijos turinį taip, kad ji visiškai patenkintų visuomenės informacijos poreikius. Pagrindiniai informotekų uždaviniai turėtų būti tokie: tirti atskirtų asmenų ir kolektyvų informacinius poreikius; kaupti, sisteminti, saugoti, surasti ir skleisti socialinę informaciją; teikti informacines paslaugas; organizuoti

ir tirti informacinę veiklą, jos valdymą ir ekonomiką.

Bibliotekininkai turėtų tapti socialinių informacinių sistemų specialistais. Tokiems specialistams parengti būtina keisti mokymo planus ir programas. Dabar bibliotekininkystės specialistų rengimo planai, iš vienos pusės, atitrūkė nuo realios praktikos, scholastiški, o iš antros — pasižymi per dūm siauru prakticismu ir primityvumu. Manome, kad aukštojoje mokykloje reikėtų rengti ne bibliotekininkus bibliografus, o socialinės informacijos centrų specialistus. Šios specialybės profiliai galėtų būti tokie: dokumentinės informacijos teorija ir praktika — „dokumentologija“; socialinės informacijos teorija ir praktika — „sociologija“; socialinės informacijos centrų ir sistemų technologija; socialinės informacijos centrų ir sistemų valdymas — „informvaldyba“.

Parengę tokio profilio specialistus vietoje dabartinių bibliotekininkų, bibliografų ir informatikų, padidintume socialinį ir profesinį jų prestižą. Visokios veiklos socialinis reikšmingumas ir prestižas priklauso nuo jos reikalingumo ir profesionalumo. Jei profesionalumas žemas, veiklos objektas ir specifika neapibrėžti, o veiklos turinys neaiškus net ir paties profesijos atstovams, nekalbant apie kitus visuomenės narius, nėra ko tikėtis aukšto įvertinimo. Tokia profesija tebus vertinama kaip pagalinė, techninė ir antradarė. Tik radikaliai pakeitę šiuolaikinio bibliotekininko darbo turinį, kompiuterizavę informacijos specialistų veiklą, pasieksime aukštesnio socialinio jos statuso, o tuo pačiu ir gerensnio socialinio aprūpinimo.

Nesitikime, kad visos mūsų mintys bus teigiamai įvertintos ir paremtos. Greičiausiai atvirksčiai — bus daug kitaip manančių. Bet ilgamete dėstymo patirtis, praktinio bibliotekų darbo pažinimas verčia mus ieškoti išeities iš susidarėjusios krizės.

Ljubovė RUDIČ
Kemerovo valstybinio kultūros
instituto docentė, ped. m. kand.
Vladimiras GRACIOVAS
Vyresnysis dėstytojas